

Тетяна КОСМЕДА (Tetyana KOSMEDA)

Донецький національний університет імені Василя Стуса (Вінниця, Україна)

Vasyl' Stus Donetsk National University

ORCID: 0000-0001-8912-2888

tkosmeda@gmail.com

Лінгвоісторіографія української лінгвістики XXI століття: жанрові різновиди репрезентації

**Linguistic historiography of the XXI century Ukrainian
Linguistics: representation genre varieties**

The paper discusses the principle of anthropocentrism and nation-centrism in relation to the presentation of the theoretical foundations of Ukrainian linguistic historiography, based on national traditions and new approaches to the principles of describing the history of linguistics. It is significant for reconsidering Ukrainian linguistic philosophy and philosophy of science in general. In modern Ukrainian linguistics, traditional genres of historiography are updated (index, biobibliography, textbook, monographs, scientific articles, etc.) on the history of Ukrainian linguistics in general, research centers and schools in particular, descriptions of achievements in certain fields of the Ukrainian linguistic studies, etc.) and new hybrid genres (metabibliographic manuals, bibliography of individual journals, textbooks in some scientific fields, dictionaries of personalities, etc.). In the modern scientific space the formation and development of critical-respecting discourse as well as linguistics of personalities can be observed.

Key words: anthropocentrism, discourse, genre, linguistic historiography, nation-centrism, national research school, philosophy of science

У науковій розвідці актуалізується принцип антропоцентризму та націєцентризму у зв'язку з викладом теоретичних засад української лінгвоісторіографії, що базується на національній традиції і нових підходах до принципів опису історії мовознавства. Зазначене важливо для переосмислення української лінгвофілософії і філософії науки загалом. У сучасній українській лінгвістиці актуалізовані традиційні жанри репрезентації історіографії (покажчик, біобібліографія, хрестоматія, монографічні видання, наукові статті і под.), присвячені питанням історії розвитку української лінгвістики загалом, наукових осередків і шкіл зокрема, опису досягнень в окремих галузях українського мовознавства, напрацювань окремих учених та ін.) і нові гібридні жанри (метабібліографічні посібники, бібліографія окремих часописів, хрестоматії за окремими науковими

напрямами, словники персоналій та ін.). У сучасному науковому просторі відбувається становлення й розвиток критично-шанувального дискурсу, лінгвістики персоналій.

Ключові слова: антропоцентризм, дискурс, жанр, лінгвоісторіографія, націєцентризм, національна наукова школа, філософія науки

„Історична пам'ять є невід'ємним складником національної ідентичності. Усвідомлення спільності історичної долі нарівні з мовою і культурними традиціями об'єднує індивідумів, окремі соціальні групи в нації, наділяє її членів почуттям духовної спорідненості. Такі колективні уявлення про минуле є соціокультурним феноменом колективної та індивідуальної самоідентифікації”

(Ігор Симоненко¹)

Сучасна українська лінгвістика, безперечно, орієнтується на власну традицію, а тому основними її принципами поряд з орієнтацією на людину – *антропоцентризмом* – стає *націєцентризм*. Загальновідомо, що „раціональний підхід до мови як об'єкта наукових студій сформувався на теренах Русі-України з прийняттям християнства...”². Цілком закономірно сьогодні простежуємо посилену увагу вітчизняних мовознавців до *української лінгвоісторіографії*, до історії українського мовознавства, опису процесів створення та функціонування наукових лінгвістичних осередків, становлення мовознавчих напрямів, шкіл. Зазначене, як переконані сучасні українські мовознавці, – „ознака української гуманітаристики кінця ХХ – початку ХХІ ст.”³.

Уважаємо, що українська лінгвоісторіографія – це важливий напрям сучасного українського мовознавства, мета якого – всебічно окреслити історію розвитку вітчизняного мовознавства від його початків до сьогодення, ураховуючи формування й поступ наукових шкіл, осередків, а також з'ясувати внесок окремих мовознавців у розвиток української лінгвістики з урахуванням специфіки часу, простору, панівної ідеології, провідних наукових парадигм.

Звісно, зі становленням української державності більшої актуальності набуває інтерпретація специфіки національної науки, тому мета цієї студії – огляд жанрів сучасної лінгвістичної науково-довідкової літератури, що здатні фіксувати лінгвоісторіографічну інформацію, і демонструвати поступ української лінгвістики з урахуванням принципу націєцентризму. Зазначена в цій розвідці проблема – фрагмент глобальної проблеми відродження історичної національної пам'яті українців, що, безперечно, проєктується й на мовознавство, діяльність лінгвістів.

¹ І. Симоненко, *Концептуальні засади державної політики пам'яті. Аналітична записка*, <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/gumanitarniy-rozvitok/konceptualni-zasadi-derzhavnoi-politiki-pamyati-analitichna>, [06.12.2021].

² Ф. Бацевич, *Духовна синергетика рідної мови. Лінгвофілософські нариси*, Київ 2009, с. 6.

³ О. Черемська, *Харківська філологічна школа в історії українського мовознавства 20–30-х рр. ХХ ст.*: автореф. канд. ... докт. філол. наук, Київ 2021, с. 1; Idem, *Становлення і розвиток Харківської філологічної школи (ХІХ–перша третина ХХ ст.)*, Харків 2020.

Національна лінгвоісторіографія традиційно представлена виробленою системою жанрів наукової, довідкової і навчальної літератури (монографії, дисертаційні дослідження, наукові статті, підручники, посібники, хрестоматії, довідники, словники тощо), однак в останній час жанрова система історіографічних видань, зокрема й у сфері мовознавства, розширюється, дещо трансформується, гібридується.

Почнімо з указівки на *спеціальні енциклопедії* окремих навчальних та академічних закладів України як новітній тип видань, у яких репрезентується історія розвитку кожної конкретної науки в межах певної інституції як вербалізація національної пам'яті. Зразком подібного видання може слугувати „Encyclopedia. Львівський національний університет імені Івана Франка” (2011). У вступному слові до цієї енциклопедії проф. Іван Вакарчук як тогочасний ректор ЛНУ імені Івана Франка наголосив: „Історія Львівського університету – це столітні переплетення творчого неспокою Людини, світу її яскравих інтелектуальних ідей, наукових пошуків і стремлень до досконалості: це місце зустрічі зрілості та молодості духу [...] Переконали, що це унікальне видання, яке є символічною книгою 350-літнього літопису життя великої університетської спільноти, збагатить культурну спадщину нашого народу, допоможе молоді університету усвідомити й пізнати історію та сьогодення Львівського університету і стане джерелом їхнього натхнення для величного розвитку наших академічних традицій”⁴. У цій енциклопедії містяться, звісно, і відомості про лінгвістичні наукові осередки, що розвивалися в цьому закладі, і інформація про досягнення окремих кафедр та видатних науковців. І такі енциклопедії, безперечно, необхідно створювати для репрезентації історії кожного вишу України.

Нещодавно активізувався й трансформовався жанр *хрестоматії*. Подібні видання присвячені сьогодні окремим українським лінгвістичним науковим школам, наприклад, видання „Львівська ономастична школа. Хрестоматія” (2019). Ця праця кваліфікується як перша спроба „зібрати в одному виданні інформацію про тих дослідників ономастикону, які в той чи той спосіб дотичні до Львова та його наукових установ [...] У полі зору науковців не лише вузькофахові питання – сучасні ономастичні обрії сягають історії української мови та долі українського народу”⁵. Це академічне видання відкриває стаття Зоряни Купчинської „Ретро- і перспектива львівської ономастичної школи”, у якій, зокрема, наголошено, що „суть львівської ономастичної школи полягає в таких науково-дослідницьких координатах: студіювання онімії будь-якого типу [...] на пам'ятках історії; фактичний матеріал – основна умова продуктивного опрацювання онімів; діахронний фактаж власних назв різних типів – основа для

⁴ *Encyclopedia. Львівський національний університет імені Івана Франка*: у 2 т., гол. вид. ради І. Вакарчук, т. 1: А–К, Львів 2011, с. 5.

⁵ *Львівська ономастична школа: Хрестоматія*, відп. ред. З. Купчинська, Львів 2019, с. 3.

лексикографічних і стратиграфічних досліджень”⁶. Отже, зазначена дослідниця окреслює методологічну базу львівської ономастики, вектор досліджень. Аналізуючи текст цієї хрестоматії, можна зрозуміти, як формувалася та розвивалася і львівська ономастична школа, очільником якої аргументовано вважають Івана Франка, і українська національна ономастична школа загалом на її тлі.

Крім хрестоматій, що репрезентують наукові школи за лінгвістичними напрямками, з’являються й *хрестоматії*, присвячені науковим школам окремих авторитетних дослідників. Наприклад, нещодавно вийшло у світ видання „Донецька граматична школа професора Анатолія Загнітка” (2021)⁷. Ця праця – проміжний підсумок функціонування Донецької граматичної школи (1990–2020 рр.), очолюваної знаним і шанованим в Україні та за її межами мовознавцем – професором Анатолієм Загнітком. Хрестоматія містить опубліковані раніше наукові матеріали (статті, тези доповідей, розділи монографій тощо) його учнів, що є концептуальними для репрезентації його школи. Наголосімо, що „наукова школа професора А. Загнітка формувалася й розвивалася з урахуванням її ключового методологічного положення: українська граматики має власну і своєрідну будову, що викристалізувалася впродовж віків, має неповторну специфіку, яка виявляється на тлі граматики інших слов’янських мов. Міцне коріння граматики української мови дало їй можливість вистояти, зберегти самотність у багатоголоному слов’янському світі всупереч асимілятивним процесам, яким вона була піддана, коли український народ як її носій утрачав самостійну державність”⁸. Усе це можна простежити не лише за працями лідера потужної української лінгвістичної школи, але й за працями учнів цього знаного мовознавця (науковець підготував 8 докторів філологічних наук і 50 кандидатів філологічних наук): актуалізовано тяглість національної традиції, поступовість її розвитку, намагання вдосконалювати наукові напрацювання вчителя, зафіксувати потужну національну пам’ять.

В останні роки, як видається, в українському мовознавстві виробляється новий жанр наукового мовлення – *статті-присвяти* науковцям, чії ювілеї публічно відзначаються. І це добра традиція. Наприклад, з’явилися такі монографії чи збірники наукових праць-присвят: „На хвилях мови. Аллі Йосипівні Багмут” (2011)⁹, „Серце чистеє, думка чесная...” (збірник наукових праць, присвячений

⁶ З. Купчинська, *Ретро- і перспектива львівської ономастичної школи* [в:] *Львівська ономастична школа: Хрестоматія*, відп. ред. З. Купчинська, Львів 2019, с. 3.

⁷ *Донецька граматична школа професора Анатолія Загнітка*, за ред. Ж. Краснобаєвої-Чорної, передмова Т. Космеди, Вінниця 2021.

⁸ Т. Космеда, *Фундаментальна граматики Анатолія Загнітка та його наукової школи: багатолітність архітектури* [в:] *Донецька граматична школа професора Анатолія Загнітка*, за ред. Ж. Краснобаєвої-Чорної; передм. Т. Космеди, Вінниця 2021, с. 6–22.

⁹ *На хвилях мови. Аллі Йосипівні Багмут*, упоряд. О. Іщенко, Київ 2011.

ювілею І. Й. Ощипко) (2018)¹⁰, „У вимірах слова” (збірник наукових праць на пошану І. М. Кочан) (2019)¹¹, „Збірник наукових праць на пошану професора Таміли Панько” (2021)¹² та ін. Як видається, виникає новий лінгвістичний жанр, який можна номінувати як *критично-шанувальний дискурс*, а з ним і *лінгвістика критично-шанувального дискурсу*. Актуалізація цього наукового напрямку, очевидно, матиме позитивний вплив на розвиток лінгвоісторіографії й на усвідомлення цінності української лінгвістики та її актуалізаторів.

Важливим сьогодні вважаємо і такий жанр науково-довідкової літератури, як *показчик*. І в цьому жанрі простежуємо відповідну еволюцію, формування синкретичних типів, серед яких: (1) *персональні біобібліографічні показчики*, наприклад, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна випускає серію *показчиків* такого типу, у яких стисло подано біографію вченого та повний перелік його праць, порівн.: „Володимир Семенович Калашник. Біобібліографічний показчик” (2006)¹³ або „Олександр Степанович Юрченко – професор Харківського університету. Біобібліографічний показчик” (2009)¹⁴ та ін. З плином часу подібні показчики можуть перевидаватися, доповнюючись, наприклад: „Професор Микола Степаненко. Біобібліографічний показчик. До 55-ліття від дня народження” (2014)¹⁵ вийшов у світ, репрезентуючи періодичну видавничу серію „Науковці університету”, та згодом (до 60-річчя науковця) персональний показчик праць вийшов вже як репрезентація видавничої серії „Бібліотека вчених України” – „Професор Микола Іванович Степаненко” (2018)¹⁶; (2) *персональні показчики*, зміст яких складає не лише біографія й бібліографія вченого, але і список наукових робіт його учнів та статті на пошану з оглядом діяльності і біографії науковця-ювіляра, наприклад: „Лінгвістична школа доктора філологічних наук, професора Л. А. Лисиченко” (2013)¹⁷; (3) *колективні*

¹⁰ *Серце чистеє, думка чесная...: Збірник наукових праць і матеріалів на пошану Ірини Ощипко*, уклад.: Т. Висоцька та ін., Львів 2018.

¹¹ *У вимірах слова. Збірник наукових праць на пошану професора Ірини Кочан*, упоряд.: О. Антонів, О. Туркевич, І. Фецько, Львів–Дрогобич 2019.

¹² *Збірник наукових праць на пошану професора Таміли Панько*, відп. ред. О. Костів, Львів 2021.

¹³ *Калашник Володимир Семенович. Біобібліографічний показчик*, уклад.: Г. Губарева, Р. Трифонов, Харків 2006.

¹⁴ *Олександр Степанович Юрченко – професор Харківського університету. Біобібліографічний показчик*, уклад.: О. Дудка, Ю. Полякова, Р. Трифонов; бібліогр. ред. Ю. Полякова, Харків 2009.

¹⁵ *Професор Микола Степаненко. Біобібліографічний показчик. До 55-ліття від дня народження*, упоряд.: В. Орехова, І. Лесунова, серія „Науковці університету”, Полтава 2014.

¹⁶ *Професор Микола Іванович Степаненко. Біобібліографія*, НАН України, автори вступ. статті: Л. Українець, І. Павлова; упоряд. бібліограф.: О. Коркоша, В. Орехова, серія „Бібліографія вчених України”, Полтава 2018.

¹⁷ *Лінгвістична школа доктора філологічних наук, професора Л. А. Лисиченко*, уклад.: С. Дорошенко, О. Маленко, Харків 2013.

показчики праць, підготовані окремими кафедрами, інститутами, факультетами, науковими установами, при цьому можуть актуалізуватися певні періоди наукової діяльності, наприклад, з 2014 року до сьогодні щороку виходить у світ „Бібліографічний показчик наукових праць професорсько-викладацького складу Київського університету імені Бориса Грінченка”¹⁸ та ін.; (4) новим видом показчиків стали *репрезентанти змісту часописів як метабібліографічні посібники*. До них належить „Показчик змісту українських часописів у фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського” (2019)¹⁹: у ньому вміщено окремо видані друковані й електронні ретроспективні показчики змісту українських серіальних видань (періодичних та продовжуваних). Відображено публікації в українських часописах, що виходили українською та російською мовами на території України й поза її межами з 1844 до 2018 року. Хронологічні рамки видання показчиків – з 1870 до 2019 р.; (5) *показчики праць за окремими лінгвістичними напрямками*, наприклад, „Українська термінографія 1948–2002; Бібліографічний показчик” (2003), укладачкою якого є Марія Комова²⁰; зрозуміло, що в цьому виданні відображено відомості про українські термінологічні словники, галузеві енциклопедії зазначеного періоду. До подібного типу видань належить і опис літератури за новими науковими напрямами мовознавства, як-от: Ірина Сирко „Сучасне щоденниковознавство: бібліографічний показчик” (2013)²¹ або Віра Сліпецька „Лінгвістика емоцій: формування і розвиток (історико-теоретичний опис; бібліографічний показчик)” (2017)²²; (6) ще більш вузьким профільним типом показчика є, як видається, *показчик*, у якому подано не лише літературу, що стосується окремої лінгвістичної науки, наприклад, фразеології і фразеографії, але це здійснюється у певному фокусі, тобто з *орієнтацією на конкретне видання*, зокрема й конкретний часопис, наприклад „Дивослово”. Це видання *гібридного типу* – одночасно і бібліографічний, і тематичний показчик, окреслений указаними часовими межами, порівн.: „Проблеми фразеології на сторінках часопису „Дивослово” (1951–2005). Бібліографічний і тематичний показчик” (2007)²³. Видання укладено Любов’ю Савченко та Юрієм Прадідом з нагоди 55-річчя журналу. Це джерело дає змогу простежити, які питання

¹⁸ Бібліографічний показчик наукових праць професорсько-викладацького складу Київського університету імені Бориса Грінченка (2014 р.), упоряд.: В. Зотова, Н. Демченко; наук. ред. В. Зотова; наук. консультант Л. Хоружа; бібліогр. ред. Н. Демченко, Київ 2015.

¹⁹ Показчик змісту українських часописів у фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, уклад.: Т. Добко, В. Шкаріна, В. Радченко; за участю А. Колесніченко; вступ. ст.: Т. Добко, В. Шкаріна, Київ 2020.

²⁰ М. Комова, Українська термінографія 1948–2002. Бібліографічний показчик, Львів 2003.

²¹ І. Сирко, Сучасне щоденниковознавство. Бібліографічний показчик, наук. ред. проф. Т. Космеда, Дрогобич 2013.

²² В. Сліпецька, Лінгвістика емоцій: формування і розвиток. Історико-теоретичний опис. Бібліографічний показчик, наук. ред., проф. Т. Космеда, Дрогобич 2017.

²³ Л. Савченко, Ю. Прадід, Проблеми фразеології на сторінках часопису „Дивослово” (1951–2005 рр.). Бібліографічний і тематичний показчик, Сімферополь 2007.

фразеології та фразеографії актуалізувалися в той чи той період розвитку українського мовознавства, виявити вектор розвитку української фразеології; (7) *покажчик праць*, створений у жанрі *посібника для студентів*. У подібних працях, крім переліку літератури, пропонується й широкий огляд авторської концепції, наприклад, В. Ткачук, І. Домрачева, Г. Ситар підготували видання „Лінгвістична концепція Анатолія Загнітка” (2002)²⁴, де містяться (а) біографічні дані про Анатолія Загнітка, (б) широко викладено його лінгвістичну концепцію за рубриками: 1. Основні напрями дослідження теоретичної морфології. 2. Основні аспекти дослідження синтаксису української мови. 3. Лінгвістика тексту; (в) укладено бібліографію за рубриками: список навчальних посібників, методичних рекомендацій; збірників А. П. Загнітка, у яких він виконував функції наукового редактора, відповідального редактора, члена редколегії, а також список праць аспірантів ученого, перелік рецензій на праці А. П. Загнітка.

Зазначмо, що *лінгвістика українських персоналій* репрезентована, крім схарактеризованих вище покажчиків, енциклопедій та словників, різними жанрами інформативно-довідкової та науково-популярної навчальної літератури: (1) *довідниками* – Ірина Кочан „Українське термінознавство в іменах” (2012)²⁵, (2) *посібниками* – Анатолій Загнітко „Історія українського мовознавства в особах” (2006)²⁶ та (3) *хрестоматіями* – „Видатні особистості з українського мовознавства” за заг. ред. Марини Навальної (2016)²⁷. Очевидно, назріла потреба уніфікувати жанри подібних видань, зважаючи на можливі підтипи, синкретичні чи гібридні форми, оскільки їх ідентифікація дещо нівелюється. Слід виробити методику та критерії укладання таких праць.

Цінним джерелом лінгвоісторіографії слід уважати й традиційні довідники – *каталоги наукових видань*, оскільки в умовах дистанційної наукової комунікації такі видання можуть сприяти доланню відстані й популяризації відповідної літератури, бажано, щоб такі каталоги були *анотовані*. Наприклад: Національна академія наук України запропонувала „Анотований каталог видань. 2020”²⁸, де подано інформацію про збірники наукових праць, монографічні, науково-популярні, довідкові та навчальні видання, опубліковані вченими НАН України протягом 2020 року. Звісно, такі видання повинні поширюватися й бути у вільному доступі через мережу Інтернет.

Дуже добре, що сучасна історіографія торкається й закордонних україністичних осередків, виходять, наприклад, такі монографічні видання, як „Кафедра

²⁴ В. Ткачук, І. Домрачева, Г. Ситар, *Лінгвістична концепція Анатолія Загнітка: навчальний посібник*, передмова, ред. доц. С. Панцьо, Тернопіль 2002.

²⁵ І. Кочан, *Українське термінознавство в іменах: довідник*, Львів 2012.

²⁶ А. Загнітко, *Історія Українського мовознавства в особах: науково-навчальний посібник*, Ч. 1. Донецьк 2006.

²⁷ *Видатні особистості з українського мовознавства: хрестоматія*, за заг. ред. М. Навальної; укл.: Т. Левченко, Т. Чубань, Переяслав-Хмельницький 2016.

²⁸ *Анотований каталог видань*, упоряд.: М. Язвинська, Ю. Діденко, Київ 2020.

україністики УАМ: перспективи, сьогодення, минуле (до 20-річчя заснування) (2011)”²⁹ або окремі наукові статті, як-от: Тетяна Космеда „Від 20-річчя до 25-річчя: досягнення познанської україністики (2011–2016)” (2017)³⁰ та ін.

Наведені в цій студії історіографічні джерела важливі для загальної орієнтації щодо поступу національної науки, лінгвістики зокрема, а також української лінгвістики зарубіжжя, усвідомлення відповідних пріоритетів українського мовознавства, що сприяє орієнтації молодих дослідників на досягнення вітчизняної лінгвістики та української зарубіжної лінгвістики, дає змогу вирізняти авторитет національної науки, сприяє розумінню принципу націєцентризму³¹ в лінгвістиці, стимулює прагнення спиратися на національну методологічну лінгвістичну базу. На жаль, можливо, через недостатню поширеність зазначених видань, недостатню їх кількість часто за основу методології своїх наукових досліджень молоді науковці, працюючи над бакалаврськими, магістерськими чи докторськими роботами, більше орієнтуються на зарубіжжя, дещо нехтуючи вітчизняними напрацюваннями.

Усвідомлюючи традиції національної наукової школи, можна не тільки об’єктивно оцінити її стан, але й побачити відповідну перспективу. Однак шкода, що в чинних українських підручниках й посібниках з методології наукових досліджень часто відсутній матеріал про національні наукові традиції та відповідні школи, національну філософію науки³², що стосується й лінгвістики. Але ж факт становлення української державності вимірюється крізь призму розвитку мовознавчої науки – україністики, оскільки „національна українська мова – репрезентант національної свідомості, що забезпечує становлення й розвиток української державності, а пріоритетним завданням українського мовознавства є всебічне вивчення системи української мови в синхронії та діяхронії, її функцій, призначення, тенденцій розвитку, національної специфіки та потужності”³³.

²⁹ *Кафедра україністики: перспективи, сьогодення, минуле (до 20-річчя заснування)*, за ред. проф. А. Сітарського і проф. Т. Космеда, Познань 2011.

³⁰ Т. Космеда, *Від 20-річчя до 25-річчя: досягнення познанської україністики (2011–2016)* [в:] „*Studia Ukrainica Poznaniensia*”, red. nauk. T. Kosmeda, z. V, Poznań 2017, s. 7–17.

³¹ Див.: Т. Космеда, *Актуалізація категорій „лінгвонаціоналізм” і „лінгвопатріотизм” у сучасному мовознавстві* [в:] „Лінгвістичні студії”: збірник наукових праць, гол. ред. А. Загнітко, вип. 32, Вінниця 2016, с. 66–70.

³² Див., напр.: М. Білуха, *Методологія наукових досліджень: підручник*, Київ 2002.; *Здобувачу наукового ступеня. Методичні рекомендації*, упоряд. С. Сьомін, Київ 2002.; У. Грищенко, О. Грищенко, В. Борисенко, *Основи наукових досліджень: навчальний посібник*, Київ 2001; А. Зосимов, В. Голік, *Дисертаційні помилки. Монографія*, 3-є вид., доп. і випр., Харків 2005; І. П’ятницька-Позднякова, *Основи наукових досліджень у вищій школі: навчальний посібник*, Київ 2003; А. Філіпенко, *Основи наукових досліджень. Конспект лекцій: навчальний посібник*, Київ 2005.

³³ Т. Космеда, *Функційне навантаження наукової мовознавчої школи в сучасному просторі університетської системи* [в:] „Лінгвістичні студії / Linguistic Studies”: збірник наукових праць, гол. ред. А. Загнітко, вип. 34, Вінниця 2017, с. 176–183.

Актуалізується потєбнянське поняття „духу” мови, що базується на аксіомах Вільгельма фон Гумбольдта, зокрема й такої: „Мова – це розквіт всього організму нації”³⁴. Але при цьому важлива й пам’ять нації в проєкції на досягнення науки. Саме тому дослідження питань, пов’язаних з проблематикою функціонування національної мови, утіленої в національній культурі, так само важливі, як і вивчення питань, що стосуються проблем державності і нації. Актуалізуємо думку академіка НАН України Леоніда Булаховського, який порівнював цінність мови з цінністю державної валюти. „Українські мовознавчі лінгвістичні школи повинні забезпечити високий престиж національної української мови, українського мовознавства як науки так само, як національна економіка, Національний банк забезпечує престижність державної валюти. У цьому полягає їхня основна і глобальна функція”³⁵.

В останні роки, як видається, українська лінгвоісторіографія базується на широкій жанровій системі наукової, інформативно-довідкової чи навчально-наукової літератури – наукові статті, збірники наукових праць, монографії, хрестоматії, покажчики, каталоги і енциклопедії, посібники і навчальні словники. Очевидно, потребує ретельного опису й (1) українська лінгвістична наукова школа загалом, і (2) окремі осередки за науковими лінгвістичними напрямками, що функціювали чи функціують в Україні, і (3) доробок окремих видатних українських мовознавців. Усе це потребує відповідної популяризації за кордоном через видання спеціальної літератури.

Сьогодні ж, як бачимо, виникла потреба розглянути українську лінгвоісторіографію в параметризації відповідного часу й простору. Ідеться про етапи розвитку українського мовознавства в проєкції не лише на різні регіони України, але й на зарубіжні україністичні центри, а, можливо, і школи, хоч зарубіжна україністика виникла порівняно недавно – вона, як правило, ровесниця Української суверенної держави, оскільки в 2021 році своє 30-ліття відсвяткували, наприклад, у Польській Республіці кафедра україністики УАМ, кафедра україністики Вроцлавського університету та ін. Орієнтуватися слід і на часовий простір – від початків української науки про мову до сьогодення.

Українська лінгвоісторіографія унікальна, як неповторна і біографія кожного видатного українського вченого як її репрезентанта. Зазначене потребує комплексного усвідомлення й опису, оскільки на сьогодні чимало білих плям, пов’язаних з репресіями сталінського періоду, політикою переселення найперспективніших учених у російські наукові осередки та привласнення здобутків української науки, лінгвістичної зокрема, заборони на опрацювання актуальних теорій, пов’язаних з історією української мови, визнанням її феноменальності, функційного навантаження, самобутності, сили, особливої вітальності.

³⁴ В. фон Гумбольдт, *Избранные труды по языкознанию*, Москва 1984, с. 325.

³⁵ Т. Космеда, *Op. cit.*, с. 9.

LITERATURA / REFERENCES

- Анотований каталог видань*, упоряд.: Язвинська М., Діденко Ю., Київ 2020. [*Anotovaniĭ katalog vidan'*, uporâd.: Āzvins'ka M., Didenko Ū., Kiĭv 2020.]
- Бацевич Ф., *Духовна синергетика рідної мови. Лінгвофілософські нариси*, Київ 2009. [Bacevič F., *Duhovna sinergetika ridnoĭ movi. Lingvofilosofs'ki narisi*, Kiĭv 2009.]
- Бібліографічний покажчик наукових праць професорсько-викладацького складу Київського університету імені Бориса Грінченка (2014 р.)*, упоряд.: Зотова В., Демченко Н.; наук. ред. Зотова В.; наук. консультант Хоружа Л.; бібліогр. ред. Демченко Н., Київ 2015. [*Bibliografichnij pokazčik naukovih prac' profesors'ko-vikladdac'kogo skladu Kiĭvs'kogo universitetu imeni Borisa Grinčenka (2014 r.)*, uporâd.: Zotova V., Demčenko N.; nauk. red. Zotova V.; nauk. konsul'tant Horuža L.; bibliogr. red. Demčenko N., Kiĭv 2015.]
- Білуха М., *Методологія наукових досліджень: підручник*, Київ 2002. [Biluha M., *Metodologija naukovih doslidžen': pidručnik*, Kiĭv 2002.]
- Видатні особистості з українського мовознавства: хрестоматія*, за заг. ред. Навальної М.; укл.: Левченко Т., Чубань Т., Переяслав-Хмельницький 2016. [*Vidatni osobistosti z Ukraïns'kogo movoznavstva: hrestomatiâ*, za zag. red. Naval'noĭ M.; ukl.: Levčenko T., Čuban' T., Pereâslav-Hmel'nic'kij 2016.]
- Грищенко У., Грищенко О., Борисенко В., *Основи наукових досліджень: навчальний посібник*, Київ 2001. [Grišenko U., Grišenko O., Borisenko V., *Osnovi naukovih doslidžen': navčal'nij posibnik*, Kiĭv 2001.]
- Гумбольдт В. фон, *Избранные труды по языкознанию*, Москва 1984. [Gumbol'dt V. fon, *Izbrannye trudy po âzykoznaniiu*, Moskva 1984.]
- Донецька граматична школа професора Анатолія Загнітка*, за ред. Краснобаєвої-Чорної Ж.; передмова Космеди Т., Вінниця 2021. [*Donec'ka gramatična škola profesora Anatoliâ Zagnitka*, za red. Krasnobaëvoĭ-Čornoĭ Ž.; peredmovâ Kosmedi T., Vinnicâ 2021.]
- Загнітко А., *Історія Українського мовознавства в особах: науково-навчальний посібник*, Ч. 1, Донецьк 2006. [Zagnitko A., *Īstoriâ Ukraïns'kogo movoznavstva v osobah: naukovno-navčal'nij posibnik*, Č. 1, Donec'k 2006.]
- Збірник наукових праць на пошану професора Таміли Панько*, відп. ред. Костів О., Львів 2021. [*Zbirnik naukovih prac' na pošanu profesora Tamili Pan'ko*, відп. ред. Kostiv O., L'viv 2021.]
- Здобувачу наукового ступеня. Метод. рекомендації*, упоряд. Сьомін С., Київ 2002. [*Zdobuvaču naukovogo stupenâ. Metod. rekomendacii*, uporâd. S'omîn S., Kiĭv 2002.]
- Зосимов А., Голік В., *Дисертаційні помилки. Монографія*, 3-є вид., доп. і випр., Харків 2005. [Zosimov A., Golik V., *Disertacijni pomilki. Monografiâ*, 3-ê vid., dop. i vîpr., Harkiv 2005.]
- Калашник Володимир Семенович. *Біобібліографічний покажчик*, уклад.: Губарева Г., Трифонов Р., Харків 2006. [Kalašnik Volodimir Semenovič. *Biobibliografichnij rokažčik*, uklad.: Gubareva G., Trifonov R., Harkiv 2006.]
- Кафедра україністики: перспективи, сьогодення, минуле (до 20-річчя заснування)*, за ред. проф. Сітарського А. і проф. Космеди Т., Познань 2011. [*Kafedra Ukraïnistiki: perspektivi, s'ogoden'nia, минуле (do 20-riččja zasnuvannja)*, za red. проф. Sitar's'kogo A. i проф. Kosmedi T., Poznań 2011.]

- perspektivi, s'ogodennâ, minule (do 20-riččâ zasnivannâ)*, za red. prof. Sitars'kogo A. i prof. Kosmedi T., Poznań 2011.]
- Комова М., *Українська термінографія 1948-2002. Бібліографічний покажчик*, Львів 2003. [Komova M., *Ukrain's'ka terminografiâ 1948-2002. Bibliografičnij pokazčik*, L'viv 2003.]
- Космеда Т., *Актуалізація категорій „лінгвонаціоналізм” і „лінгвопатріотизм” у сучасному мовознавстві* [в:] „Лінгвістичні студії”: збірник наукових праць, гол. ред. Загнітко А., вип. 32, Вінниця 2016, с. 66–70. [Kosmeda T., *Aktualizaciâ kategorij „lingvonacionalizm” i „lingvopatriotizm” u sučasnomu movoznavstvi* [v:] „Lingvistični studij”: zbirnik naukovih prac”, гол. ред. Zagnitko A., vip. 32, Vinnicâ 2016, s. 66–70.]
- Космеда Т., *Від 20-річчя до 25-річчя: досягнення познанської україністики (2011–2016)* [в:] „Studia Ukrainica Poznaniensia”, red. nauk. Kosmeda T., z. V, Poznań 2017, s. 7–17. [Kosmeda T., *Vid 20-riččâ do 25-riččâ: dosâgennâ poznans'koï ukrainistiki (2011–2016)* [v:] „Studia Ukrainica Poznaniensia”, red. nauk. Kosmeda T., Poznań 2017, z. V, s. 7–17.]
- Космеда Т., *Фундаментальна граматики Анатолія Загнітка та його наукової школи: багатолікості архітектоники* [в:] *Донецька граматична школа професора Анатолія Загнітка*, за ред. Краснобаєвої-Чорної Ж.; передм. Космеди Т., Вінниця 2021, с. 6–22. [Kosmeda T., *Fundamental'na gramatika Anatoliâ Zagnitka ta jogo naukovoi školi: bagatolikist' arhitekoniki* [v:] *Donec'ka gramatična škola profesora Anatoliâ Zagnitka*, za red. Krasnobaëvoi-Čornoï Ž.; peredm. Kosmedi T., Vinnicâ 2021, s. 6–22.]
- Космеда Т., *Функційне навантаження наукової мовознавчої школи в сучасному просторі університетської системи* [в:] „Лінгвістичні студії / Linguistic Studies”: збірник наукових праць, гол. ред. Загнітко А., вип. 34, Вінниця 2017, с. 176–183. [Kosmeda T., *Funkcijne navantaženâ naukovoi movoznavčoi školi v sučasnomu prostori niversitets'koï sistemi* [v:] „Lingvistični studij / Linguistic Studies”: zbirnik naukovih prac', гол. ред. Zagnitko A., vip. 34, Vinnicâ 2017, s. 176–183.]
- Кочан І., *Українське термінознавство в іменах: довідник*, Львів 2012. [Kočan Ī., *Ukrain's'ke terminoznavstvo v imenah: dovidnik*, L'viv 2012.]
- Купчинська З., *Ретро- і перспектива львівської ономастичної школи* [в:] *Львівська ономастична школа: хрестоматія*, відп. ред. Купчинська З., Львів 2019, с. 4–29. [Kupčins'ka Z., *Retro- i perspektiva l'vivs'koï onomastičnoï školi* [v:] *L'vivs'ka onomastična škola: hrestomatîâ*, відп. ред. Kupčins'ka Z., L'viv 2019, s. 4–29.]
- Лінгвістична школа доктора філологічних наук, професора Л. А. Лисиченко*, уклад.: Дорошенко С., Маленко О., Харків 2013. [Lingvistična škola doktora filologičnih nauk, profesora L. A. Lisičenko, uklad. Dorošenko S., Malenko O., Harkiv 2013.]
- Львівська ономастична школа: хрестоматія*, відп. ред. Купчинська З., Львів 2019. [L'vivs'ka onomastična škola: hrestomatîâ, відп. ред. Kupčins'ka Z., L'viv 2019.]
- На хвилях мови. Аллі Йосипівні Багмут*, упоряд. Іщенко О., Київ 2011. [Na hvilâh movi. Alli Josipivni Bagmut, uporâd. Išenko O., Kiïv 2011.]
- Олександр Степанович Юрченко – професор Харківського університету. *Біобібліографічний покажчик*, уклад.: Дудка О., Полякова Ю., Трифонов Р.; бібліогр. ред. Полякова Ю., Харків 2009. [Oleksandr Stepanovič Ūrčenko – profesor Harkiv's'kogo universitetu. Bibibliografičnij pokazčik, uklad.: Dudka O., Polâkova Ū., Trifonov R.; bibliogr. red. Polâkova Ū., Trifonov R.; bibliogr. red. Polâkova Ū., Harkiv 2009.]

- Показчик змісту українських часописів у фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*, уклад.: Добко Т., Шкаріна В., Радченко В.; за участю Колесніченко А.; вступ. ст.: Добко Т., Шкаріна В., Київ 2020. [*Pokazčik zmistu ukraïns'kih časopisiv u fondah Nacional'noï biblioteki Ukraïni imeni V. Ĭ. Vernads'kogo*, uklad.: Dobko T., Škarina V., Radčenko V.; za učastû Kolesničenko A.; vstup. st. Dobko T., Škarina V., Kiïv 2020.]
- Професор Микола Степаненко. Біобібліографічний показчик. До 55-ліття від дня народження*, упоряд. Орехова В., Лесунова І., серія „Науковці університету” Полтава 2014. [*Profesor Mikola Stepanenko. Biobibliografičnij pokazčik. Do 55-littâ vid dnâ narodžennâ*, uporâd. Orêhova V., Lesunova Ĭ., seriâ „Naukovci universitetu”, Poltava 2014.]
- Професор Микола Іванович Степаненко. Біобібліографія*, НАН України; автори вступ. статті: Українець Л., Павлова І., упоряд. бібліограф.: Коркоша О., Орехова В., серія „Бібліографія вчених України”, Полтава 2018, [*Profesor Mikola ĭvanovič Stepanenko. Biobibliografiâ*, NAN Ukraïni; avtori vstup. statti: Ukraïnec' L., Pavlova Ĭ., uporâd. bibliograf.: Korkoša O., Orêhova V., seriâ „Bibliografiâ včenih Ukraïni”, Poltava 2018]
- П'ятницька–Позднякова І., *Основи наукових досліджень у вищій школі: навчальний посібник*, Київ 2003. [P'âtnic'ka–Pozdnâkova Ĭ., *Osnovi naukovih doslidžen' u višij školi: navčal'nij posibnik*, Kiïv 2003.]
- Савченко Л., Прадід Ю., *Проблеми фразеології на сторінках часопису „Дивослово” (1951–2005 рр.)*. Бібліографічний і тематичний показчик, Сімферополь 2007. [Savčenko L., Pradiđ Ŭ., *Problemi frazeologii na storinkah časopisu „Divoslovo” (1951–2005 rr.)*. Bibliografičnij i tematičnij pokazčik, Simferopol' 2007.]
- Серце чистеє, думка чесная.... Збірник наукових праць і матеріалів на пошану Ірини Ошипко*, уклад.: Висоцька Т. та ін., Львів 2018. [*Serce čisteê, dumka česnaâ... Zbîrnik naukovih prac' i materialiv na pošanu Ĭrini Ošipko*, uklad.: Visoc'ka T. ta in., L'viv 2018.]
- Симоненко І., *Концептуальні засади державної політики пам'яті. Аналітична записка*, <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/gumanitarniy-rozvitok/konceptualni-zasadi-derzhavnoi-politiki-pamyati-analitichna>, [06.12.2021]. [Simonenko Ĭ., *Konceptual'ni zasadi deržavnoï politiki pam'âtî. Analitična zapiska*.]
- Сирко І., *Сучасне щоденниковознавство. Бібліографічний показчик*, наук. ред. проф. Космеда Т., Дрогобич 2013. [Sirko Ĭ., *Sučasne šodennikoznavstvo. Bibliografičnij pokazčik*, nauk. red. prof. Kosmeda T., Drogobič 2013.]
- Сліпецька В., *Лінгвістика емоцій: формування і розвиток. Історико-теоретичний опис. Бібліографічний показчик*, наук. ред. проф. Космеда Т., Дрогобич 2017. [Slipec'ka V., *Ĭngvistika emocij: formuvannâ i rozvitok. Ĭstoriko-teoretičnij opis. Bibliografičnij pokazčik*, nauk. red. prof. Kosmeda T., Drogobič 2017.]
- Ткачук В., Домрачева І., Ситар Г., *Лінгвістична концепція Анатолія Загнітка: навчальний посібник*, передмова, ред. доц. Панцьо С., Тернопіль 2002. [Tkačuk V., Domračeva Ĭ., Sitar G., *Ĭngvistična koncepciâ Anatoliâ Zagnitka: navčal'nij posibnik*, peredmova, red. doc. Panc'o S., Ternopil' 2002.]
- У вимірах слова. Збірник наукових праць на пошану професора Ірини Кочан*, упоряд.: Антонів О., Туркевич О., Фецько І., Львів–Дрогобич 2019. [*U vimirah slova. Zbîrnik*

- naukovih prac' na pošanu profesora ĭrini Kočan*, uporád.: Antoniv O., Turkevič O., Fecko ĭ., L'viv–Drogobič 2019.]
- Філіпенко А., *Основи наукових досліджень. Конспект лекцій: навчальний посібник*, Київ 2005. [Filipenko A., *Osnovi naukovih doslidžen'. Konspekt lekcij: navčal'nij posibnik*, Kiïv 2005.]
- Черемська О., *Становлення і розвиток Харківської філологічної школи (XIX–перша третина XX ст.)*, Харків 2020. [Čerems'ka O., *Stanovlennâ ì rozvitok Harkivs'koï filologičnoï školi (XIX–perša tretina XX st.)*, Harkiv 2020.]
- Черемська О., *Харківська філологічна школа в історії українського мовознавства 20–30-х рр. XX ст.*: автореф. канд. ... докт. філол. наук, Київ 2021. [Čerems'ka O., *Harkivs'ka filologična škola v istoriï ukraïns'kogo movoznavstva 20–30-h rr. XX st.*: avtoref. kand. ... dokt. filol. nauk, Kiïv 2021.]
- Encyclopedia. Львівський національний університет імені Івана Франка*: у 2 т., гол. вид. ради Вакарчук І., т. 1: А–К, Львів 2011. [Encyclopedia. L'vivs'kij nacional'nij uniwersitet imeni ĭvana Franka: u 2 t., gol. vid. radi Vakarčuk ĭ., t. 1: А–К, L'viv 2011.]

Космеда Тетяна Анатоліївна – доктор філологічних наук, професор (Україна), професор титулярний (Республіка Польща), професор кафедри романських мов і світової літератури Донецького національного університету імені Василя Стуса (м. Вінниця, Україна).

Tetyana Kosmeda (Tetyana Anatoliivna Kosmeda) – Doctor of Philology, Professor (Ukraine), Titular Professor (Republic of Poland), Full Professor at the Department of Romance Languages and World Literature, Vasyl' Stus Donetsk National University (Vinnytsia, Ukraine).

Zgłoszenie artykułu: 2 stycznia 2022
Przyjęcie artykułu do druku: 12 kwietnia 2022